

Asie

pochopit, pak si pamatovat

Nemusíš se to drtit nazpaměť. Skoro všechno v Asii má jen tři příčiny. Když je pochopíš, fakta do sebe zapadnou jako puzzle.

★ Velký příběh Asie: 3 příčiny

1

Desky se srážejí

Indie najíždí do Asie, Tichý oceán se podsouvá pod východ.

- Himálaj a Tibet → **nejvyšší průměrná výška** kap. 3
- hory uprostřed → **řeky tečou do všech stran** kap. 5
- sopky, příkopy, ostrovy → **ohnivý kruh** kap. 2
- Himálaj = zed' → zastaví **monzun** kap. 6

2

Obrovská pevnina

Vnitrozemí je tisíce kilometrů od moře.

- vlhkost nedorazí → **pouště, stepi, bezodtoké řeky** kap. 5
- moře nevyrovnává teploty → **mrazivé zimy**, Ojmjakon $-71,2\text{ °C}$ kap. 6
- pevnina vs. oceán → **monzun** → déšť → rýže → **nejvíce lidí** kap. 1

3

Od rovníku po polární kruh

Asie sahá od Indonésie až po Sibiř.

- **všechny podnebné pásy** severní polokoule kap. 6
- od tundry po **deštný prales** kap. 7

✓ Jak se s tím učit

Nejdřív proč, potom co.

U každého kroku si přečti „Proč to tak je“. Až potom „Zapamatuj si“.

Ukazuj na mapě.

Co vidíš na mapě, pamatuješ si dvakrát líp než seznam slov.

Vybavuj si, nečti dokola.

Odpověz nahlas a pak se podívej. Tím se to v hlavě opravdu uloží.

Opakuj druhý den.

Krátce a často je lepší než dlouho najednou.

5 Plán na 5 dní (asi 30 minut denně)

Den 1 Velký příběh + kapitoly [1 Asie](#) a [2 Pobřeží](#). Večer 10 minut kartiček.

Den 2 Kapitoly [3 Hory](#) a [4 Nížiny](#). Na začátek kartičky z prvního dne.

Den 3 Kapitoly [5 Vodstvo](#) a [6 Podnebí](#). Kartičky „Ještě ne“.

Den 4 Kapitola [7 Biomy](#) + [slepá mapa](#) všech vrstev.

Den 5 Všechny testy nahlas. Co nejde, jde do [kartiček](#).

Asie: obr mezi světadíly

Asie je největší a žije v ní nejvíc lidí. Naučíš se, kde končí a na jakých šest regionů se dělí.

1 Nejdřív se podívej, kde to je

CELÁ ASIE

ZÁPAD

2 Pochop to krok po kroku

KROK 1/4

Největší a nejlidnatější

PROČ TO TAK JE

Asie zabírá skoro třetinu veškeré souše. Žije v ní ale víc než polovina všech lidí. Proč tolik? V Indii a v Číně jsou úrodné nížiny a monzunové deště. Dá se tam vypěstovat hodně rýže, a tak se užívá hodně lidí.

souše 30 %

lidí 60 %

Asie má necelou třetinu souše, ale víc než polovinu lidí.

ZAPAMATUJ SI

- největší světadíl: **44,5 mil. km²** = 30 % souše
- nejlidnatější světadíl: **4,9 mld. lidí** = 60 % světové populace

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Kolik procent souše a kolik procent lidí má Asie?

KROK 2/4

Kde Asie končí

PROČ TO TAK JE

S Afrikou a Severní Amerikou je to jednoduché, tam hranici tvoří voda. Asie a Evropa jsou ale jeden kus pevniny, Eurasie. Moře mezi nimi není, a tak hranici lidé dohodli. Vede po horách, řece, mořích a úžinách. Na mapě je to růžová čára. Projed' ji prstem shora dolů.

východní úpatí **Uralu**

řeka **Emba**

severní a západní pobřeží **Kaspického moře**

Kumomanyčská propadlina

Azovské moře

Černé moře

úžiny **Bospor a Dardanely**

ZAPAMATUJ SI

- Afrika: **Suezský průplav & Rudé moře**
- Severní Amerika: **Beringův průliv**
- oceány: **Indický, Tichý a Severní ledový**
- Evropa: komplikovaná hranice (viz šipky nahoře)

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Jmenuj po sobě, kudy vede hranice mezi Asií a Evropou.

KROK 3/4

Jak Asii rozdělit

PROČ TO TAK JE

Asie je moc velká, aby se dala popsat najednou. Proto ji dělíme na menší části. Jde to dvěma způsoby: podle přírody, nebo podle lidí.

ZAPAMATUJ SI

- podle **fyzickogeografických** podmínek (příroda): litosférické desky, pohoří, řeky
- podle **společenských** podmínek (lidé): náboženství, kultura, jazyk, hospodářství

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Podle čeho se Asie dělí, když se díváme na přírodu, a podle čeho, když se díváme na lidi?

KROK 4/4

Šest regionů a proč jsou takové

PROČ TO TAK JE

U každého regionu nejdřív pochop **proč**. Fakta pak dávají smysl a nemusíš je drtit nazpaměť. Barvy odpovídají mapě nahoře.

Severní Asie

Proč: je daleko na severu a daleko od moře, takže tam jsou dlouhé mrazy.

- drsné klima: velké rozdíly mezi zimou a létem
- hodně **tajgy**
- **permafrost** = trvale zmrzlá půda
- nízká hustota zalidnění
- hodně zemního plynu, ropy, uhlí
- těžba dřeva (spousta lesů)

Střední Asie

Proč: je uprostřed pevniny. Mraky od moře sem nedojdou, takže je tu sucho.

- velké teplotní rozdíly
- pouště, polopouště, stepi (sucho)
- **aridita** = oblast s malým množstvím srážek
- hodně islámu
- pastevectví, těžba fosilních paliv

Východní Asie

Proč: jsou tu nejsilnější ekonomiky Asie.

- hlavní ekonomické jádro
- Čína, Japonsko, Jižní Korea

Jihozápadní Asie

Proč: stýká se tu Asie, Afrika a Evropa. Kudy chodí lidé a obchod, tam vznikala náboženství i spory.

- křižovatka tří světadílů
- hodně nestabilní oblast (hodně konfliktů)
- kolébka tří hlavních monoteistických náboženství: **křesťanství, židovství, islám**

Jižní Asie

Proč: leží celá na vlastní desce a Himálaj ji odděluje od zbytku Asie. Monzun přináší déšť a jídlo pro obrovské množství lidí.

- leží na indické litosférické desce, proto je **jasně definovaná**
- výrazný vliv monzunů
- obří hustota zalidnění
- hinduismus a islám

Jihovýchodní Asie

Proč: srážejí se tu desky, takže jsou tu sopky a zemětřesení. Na tisících ostrovů žijí tisíce různých národů.

- výrazná tektonická aktivita
- ostrovy v Pacifiku v ohnivém kruhu
- spousta různých náboženství a etnik

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč je Střední Asie suchá a co to znamená pro lidi?

3 Tahák na zapamatování

- **30 → 60:** Asie má 30 % souše, ale 60 % lidí.
- **Hranice s Evropou:** „Určitě Emu Kaspar Koupil Azbuku, Četl Bez Dozoru“ = Ural, Emba, Kaspické m., Kumomanyčská propadlina, Azovské m., Černé m., Bospor, Dardanely.

- JZ Asie = 3 + 3: křížovka 3 světadílů a kolébka 3 náboženství.

4 Vyzkoušej se

Test

Odpověz písemně a pak se zkontroluj v Řešení na konci. Co umíš, odškrtni.

1 Jakou rozlohu má Asie a kolik procent souše to je?

☐ Umím

2 Kolik lidí žije v Asii a jaký je to podíl světové populace?

☐ Umím

3 Co odděluje Asii od Afriky?

☐ Umím

4 Co odděluje Asii od Severní Ameriky?

☐ Umím

5 Které tři oceány omývají Asii?

☐ Umím

6 Popiš postupně hranici mezi Asií a Evropou.

☐ Umím

7 Podle jakých dvou hledisek se Asie dělí a co do nich patří?

☐ Umím

8 Jmenuj šest vlastností Severní Asie.

☐ Umím

9 Co je permafrost?

☐ Umím

10 Co je aridita a ve kterém regionu Asie je typická?

☐ Umím

11 Čím se lidé ve Střední Asii živí a jaké náboženství tam převládá?

☐ Umím

12 Proč se Jihozápadní Asii říká křižovatka a která tři náboženství tam vznikla?

☐ Umím

13 Na které litosférické desce leží Jižní Asie a co ji dále charakterizuje?

☐ Umím

14 Proč je Jihovýchodní Asie tektonicky aktivní a jaká je tam společnost?

☐ Umím

15 Co je Východní Asie z hospodářského pohledu a které státy k ní patří?

☐ Umím

Pobřeží: cesta lodí kolem Asie

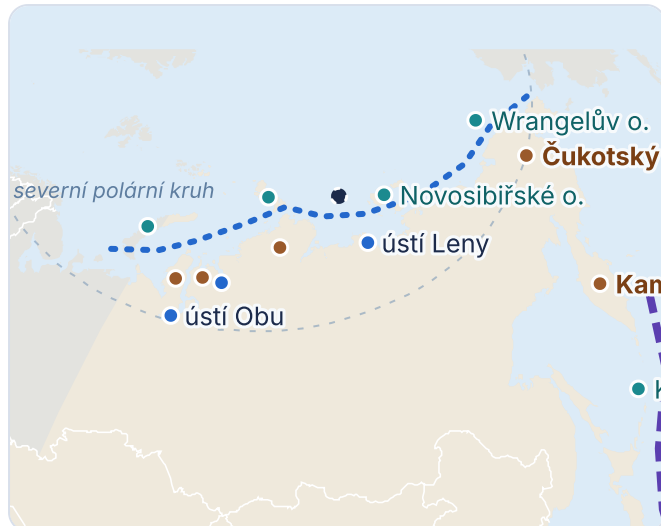
Objedeš Asii po pobřeží: sever, východ, jihovýchod a jih. Na každé straně jsou poloostrovy a ostrovy. Ke každé straně patří jedna věc, kterou stačí pochopit, a zbytek si snadno zapamatuješ.

1 Nejdřív se podívej, kde to je

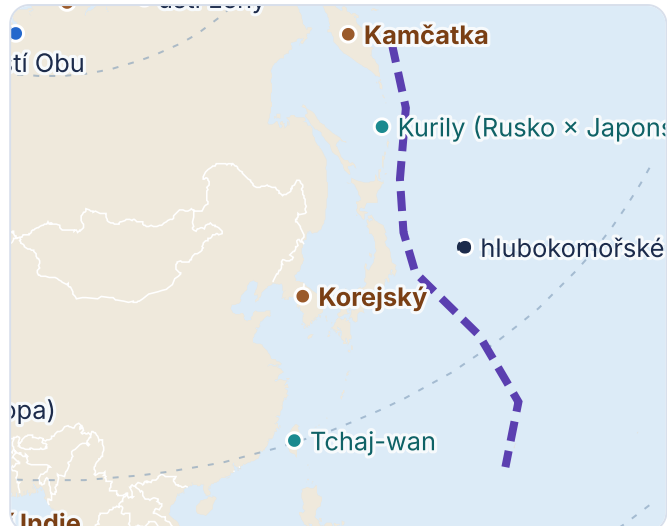
CELÁ ASIE

SEVER

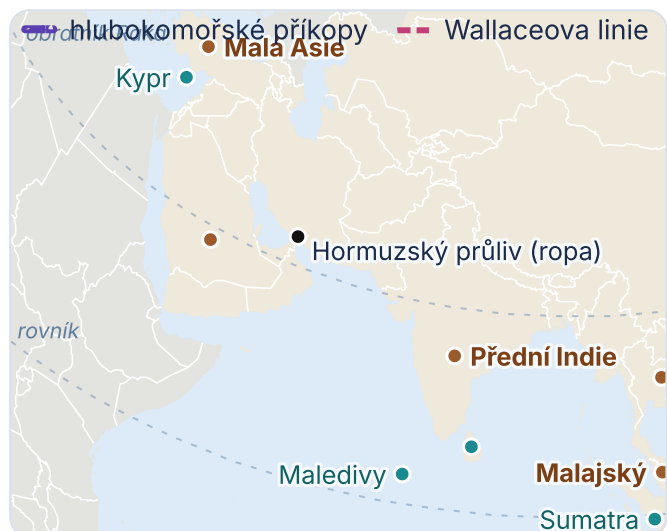
VÝCHOD

JIHOVÝCHOD

JIH

2 Pochop to krok po kroku

KROK 1/4

Sever: zamrzlé moře

PROČ TO TAK JE

Severní ledový oceán je studený a u Asie mělký. Mělká voda snadno zamrzne, a proto jsou okrajová moře 9–10 měsíců v roce pod ledem. Lodě tudy plují po **Severní mořské cestě**, ale jen když led povolí. Do těchto moří ústí velké sibiřské řeky.

ZAPAMATUJ SI

- poloostrovy: **Tajmyr, Jamal, Gydanský, Čukotský**
- ostrovy: **Nová země, Severní země, Novosibiřské ostrovy, Wrangelův ostrov**
- mělká okrajová moře, 9–10 měsíců v roce pod ledem: **moře Laptěvů, Karské, Východosibiřské**
- ústí velkých řek: **Ob, Lena, Jenisej**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč jsou severní moře většinu roku zamrzlá a jak se jmenují?

KROK 2/4

Východ: tady se srážejí desky

PROČ TO TAK JE

Na východě se pod Asii podsouvá deska z Tichého oceánu. Tam, kde se jedna deska noří pod druhou, vznikne v moři hluboký žlab, **hlubokomořský příkop**. Vedle něj se zvedají řetězy sopečných ostrovů, například Kurily.

ZAPAMATUJ SI

- poloostrovy: **Kamčatka, Korejský**
- sporné ostrovy: **Tchaj-wan, Kurily** (Rusko × Japonsko)
- rozhraní litosférických desek → **hlubokomořské příkopy**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč jsou u východního pobřeží Asie hlubokomořské příkopy?

KROK 3/4

Jihovýchod: největší souostroví světa

PROČ TO TAK JE

Mezi Asií a Austrálií leží tisíce ostrovů. Je to **Malajské souostroví**, nejrozsáhlejší na světě. Napříč vede neviditelná hranice, **Wallaceova linie**. Na západ od ní žijí asijská zvířata a rostou asijské rostliny, na východ australské. Mezi ostrovy je tam hluboké moře a zvířata ho nepřešla. **Singapur** leží na úzkém průlivu mezi Indickým a Tichým oceánem, proto se tu potkávají lodě z celého světa.

ZAPAMATUJ SI

- poloostrovy: **Zadní Indie, Malajský**
- Malajské souostroví (nejrozsáhlejší na světě): **Velké Sundy** (Sumatra, Jáva, Borneo, Celebes), **Malé Sundy, Filipíny**
- **Wallaceova linie** oddělila rostliny a zvířata Asie od Austrálie
- oblast, kde se potkávají světové obchodní trasy: **Singapur**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Co je Wallaceova linie?

KROK 4/4

Jih a jihozápad: kusy prastaré Gondwany

PROČ TO TAK JE

Arabský poloostrov a Přední Indie nejsou původem asijské. Kdysi patřily k jižnímu prakontinentu **Gondwaně** spolu s Afrikou a Austrálií. Odtrhly se a pomalu dojely k Asii. Východ Asie takový původ nemá. **Hormuzský průliv** je úzké hrdlo Perského zálivu a tudy vyplouvají tankery s ropou.

ZAPAMATUJ SI

- poloostrovy: **Přední Indie, Arabský, Malá Asie**
- ostrovy: **Cejlon** (stát Srí Lanka), **Maledivy** (souostroví), **Kypr** (politicky Evropa)
- na rozdíl od východu jsou Arabský poloostrov a Přední Indie součástí prastaré **Gondwany**
- Hormuzským průlivem se převáží **ropa**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Co mají společného Arabský poloostrov a Přední Indie?

3 Tahák na zapamatování

- **Sever, poloostrovy:** „Tři Jeleni Galopují Čukotkou“ = Tajmyr, Jamal, Gydanský, Čukotský.
- **Velké Sundy = SJBC:** Sumatra, Jáva, Borneo, Celebes.
- **Každá strana má svou věc:** sever = led, východ = příkopy, jihovýchod = Wallace, jih = Gondwana.

4 Vyzkoušej se

Test

Odpověz písemně a pak se zkontroluj v Řešení na konci. Co umíš, odškrtni.

1 Které tři poloostrovy leží na jižním a jihozápadním pobřeží?

☐ Umím

2 Které tři ostrovy patří k jižnímu a jihozápadnímu pobřeží?

☐ Umím

3 Jaký stát leží na Cejlonu a co je zvláštního na Kypru?

☐ Umím

4 Čím se Arabský poloostrov a Přední Indie liší od východu Asie?

☐ Umím

5 Proč je důležitý Hormuzský průliv?

☐ Umím

6 Jak se jmenuje lodní trasa podél severního pobřeží?

☐ Umím

7 Vyjmenuj čtyři poloostrovy severního pobřeží.

☐ Umím

8 Vyjmenuj čtyři ostrovy (souostroví) severního pobřeží.

☐ Umím

9 Která mělká okrajová moře jsou na severu a jak dlouho jsou pod ledem?

☐ Umím

10 Které tři velké řeky ústí na severním pobřeží?

☐ Umím

11 Které poloostrovy leží na východním pobřeží?

☐ Umím

12 Které ostrovy na východě jsou sporné a kdo se přetahuje o Kurily?

☐ Umím

13 Proč jsou u východního pobřeží hlubokomořské příkopy?

☐ Umím

14 Které poloostrovy leží na jihovýchodě?

☐ Umím

15 Z čeho se skládá Malajské souostroví a čím je výjimečné?

☐ Umím

16 Které čtyři ostrovy tvoří Velké Sundy?

☐ Umím

17 Co je Wallaceova linie?

☐ Umím

18 Které město na jihovýchodě je místem, kde se potkávají světové obchodní trasy?

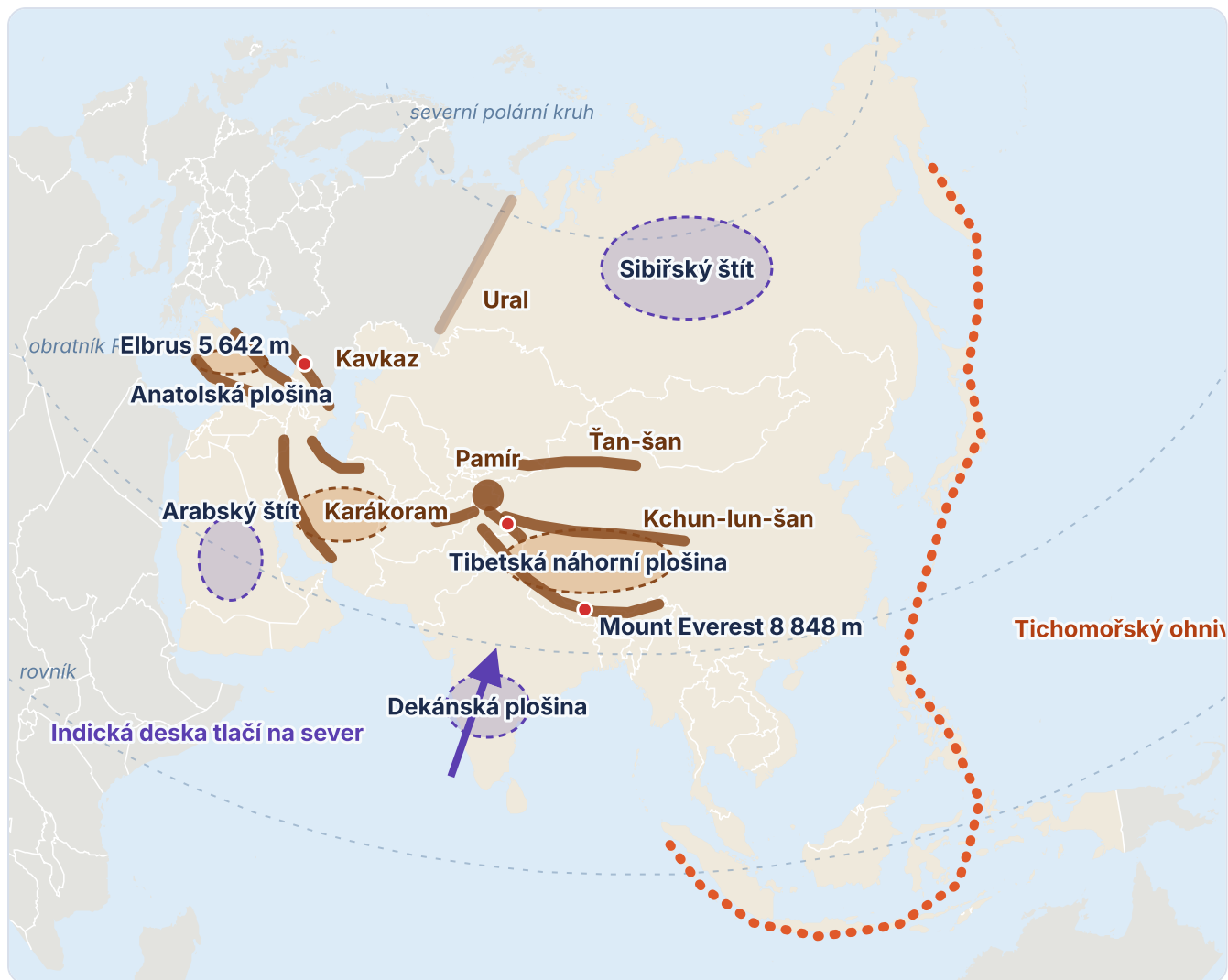
☐ Umím

Pohoří: Indie narazila do Asie

Skoro všechny velké hory Asie mají jednu příčinu: srážku litosférických desek.

1 Nejdřív se podívej, kde to je

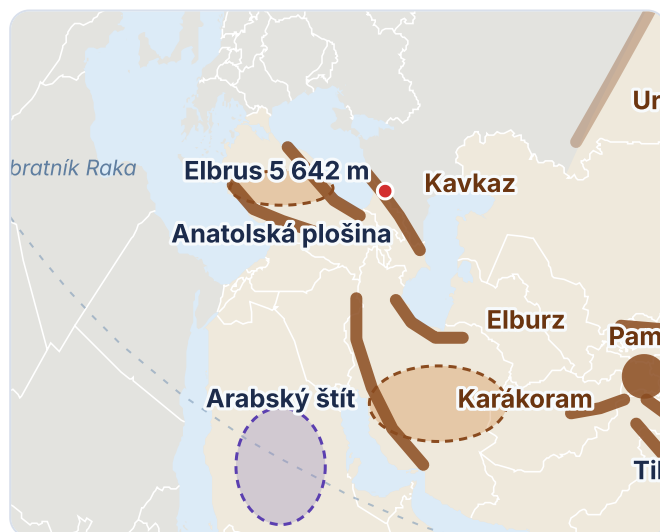
CELÁ ASIE

STŘED

ZÁPAD

— pohoří — náhorní plošina, vysočina — štít ... ohnivý kruh ● vrchol

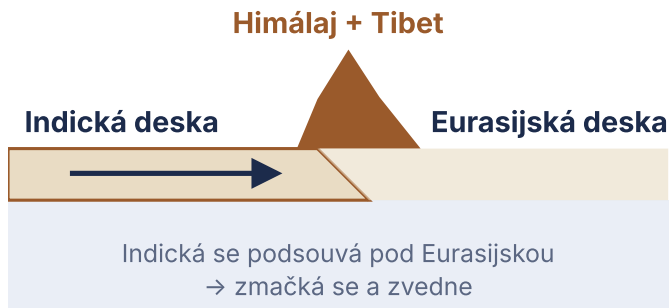
2 Pochop to krok po kroku

KROK 1/5

Srážka, která zvedla Asii

PROČ TO TAK JE

Indická deska pomalu jede na sever a podsouvá se pod Eurasijskou desku. Představ si srážku dvou aut: kapota se zmačká a zvedne. Zmačkáním vznikl **Himálaj**, zvednutím **Tibetská náhorní plošina**. Proto má Asie nejvyšší průměrnou nadmořskou výšku na světě.

ZAPAMATUJ SI

- hlavní asijská pohoří vznikají **tlakem litosférických desek**
- **Indická** deska se podsouvá pod **Eurasijskou**
- průměrná nadmořská výška **960 m n. m.**, nejvyšší na světě
- proč? kvůli **Tibetské náhorní plošině**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

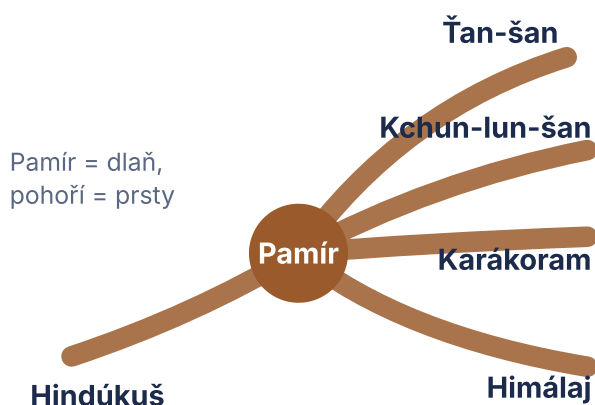
Proč má Asie nejvyšší průměrnou nadmořskou výšku na světě?

KROK 2/5

Pamír: dlaň, ze které vedou prsty

PROČ TO TAK JE

Pamír je malá oblast, ale je to střed asijských velehor. Velká pohoří se z něj rozbíhají jako prsty z dlaně. Proto mu říkají „Střecha světa“. Když si zapamatuješ obrázek, víš, kde všechna pohoří leží.

ZAPAMATUJ SI

- **Pamír:** pohoří (malá oblast), střed asijských velehor, „Střecha světa“
- **Himálaj:** nejvyšší pohoří světa, **Mount Everest 8 848 m n. m.**, klimatická bariéra (zed', přes kterou neprojde vlhký monzun)
- **Karákoram:** pásmové pohoří, druhá nejvyšší hora světa **Čogori**
- **Kchun-lun-šan & Ťan-šan:** ohraničují pánve (bezodtoké), „Nebeské hory“
- **Hindúkuš:** bariéra mezi **Afghánistánem a Pákistánem**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Které hory se rozbíhají z Pamíru a čím je známý každý z nich?

KROK 3/5

Západ: hory ve dvojicích

PROČ TO TAK JE

Na západě se hory řadí do dvojic. Jako dvě zdi lemují náhorní plošinu: jedna zed' na severu, druhá na jihu nebo na západě.

ZAPAMATUJ SI

- **Kavkaz:** nejvyšší hora **Elbrus 5 642 m n. m.**
- **Elburz & Zagros:** přirozené severní a západní ohraničení **Íránské vysočiny**
- **Taurus & Pontské pohoří:** vymezují ze severu a z jihu **Anatolskou plošinu** v Malé Asii

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

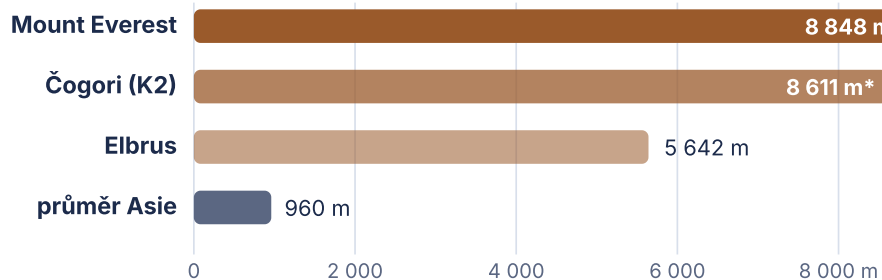
Které dvojice pohoří lemují Íránskou vysočinu a Anatolskou plošinu?

KROK 4/5

Výšky na jednom obrázku

PROČ TO TAK JE

Porovnej, jak vysoko jsou nejvyšší hory a jak vysoko je průměr celé Asie.

* Výška Čogori v sešitě není, je tu jen pro představu. Stačí vědět: druhá nejvyšší hora světa.

KROK 5/5

Ohnivý kruh a prastaré štíty

PROČ TO TAK JE

Kolem Tichého oceánu se desky srážejí pořád. Proto jsou tu sopky, příkopy a oblouky ostrovů. Tomu se říká **Tichomořský ohnivý kruh**. Opak jsou **štíty**: nejstarší, dávno zarovnané kusy pevniny, kde se už skoro nic neděje.

ZAPAMATUJ SI

- **Tichomořský ohnivý kruh**: sopky, příkopy, ostrovní oblouky
- prastaré štíty: **Sibiřský štít**, **Arabský štít** (v sešitě s Dekánskou plošinou)

Pozor na sešit: Dekánská plošina leží v Indii, takže patří k **Indickému** štítu. Zeptej se učitele, jestli v zápisu nemá být „Indický štít (Dekánská plošina)“.

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Co patří k Tichomořskému ohnivému kruhu?

3 Tahák na zapamatování

- **Pamír** = dlaň, pohoří = prsty. **Himálaj** = zed' (klimatická bariéra), **Hindúkuš** = plot mezi Afghánistánem a Pákistánem.
- **Dvojice**: Elburz + Zagros hlídají **Írán**, Pontské + Taurus hlídají **Turecko** (Anatolii).
- **Ťan-šan** = „Nebeské hory“ (šan = hory).

4 Vyzkoušej se

Test

Odpověz písemně a pak se zkontroluj v Řešení na konci. Co umíš, odškrtni.

1 Jaká je průměrná nadmořská výška Asie a proč je tak vysoká?

☐ Umím

2 Jak vznikají hlavní asijská pohoří?

☐ Umím

3 Co najdeme v Tichomořském ohnivém kruhu?

☐ Umím

4 Které štíty máš v zápisu?

☐ Umím

5 Co je Pamír a jak se mu přezdívá?

☐ Umím

6 Napiš tři fakta o Himálaji.

☐ Umím

7 Jak se jmenuje nejvyšší hora Kavkazu a jak je vysoká?

☐ Umím

8 Ve kterém pohoří je druhá nejvyšší hora světa a jak se jmenuje? Jaký je to typ pohoří?

☐ Umím

9 Která dvě pohoří ohraničují bezodtoké pánve a kterému se říká „Nebeské hory“?

☐ Umím

10 Mezi kterými státy tvoří bariéru Hindúkuš?

☐ Umím

11 Co tvoří pohoří Elburz a Zagros?

☐ Umím

12 Co vymezují pohoří Taurus a Pontské pohoří?

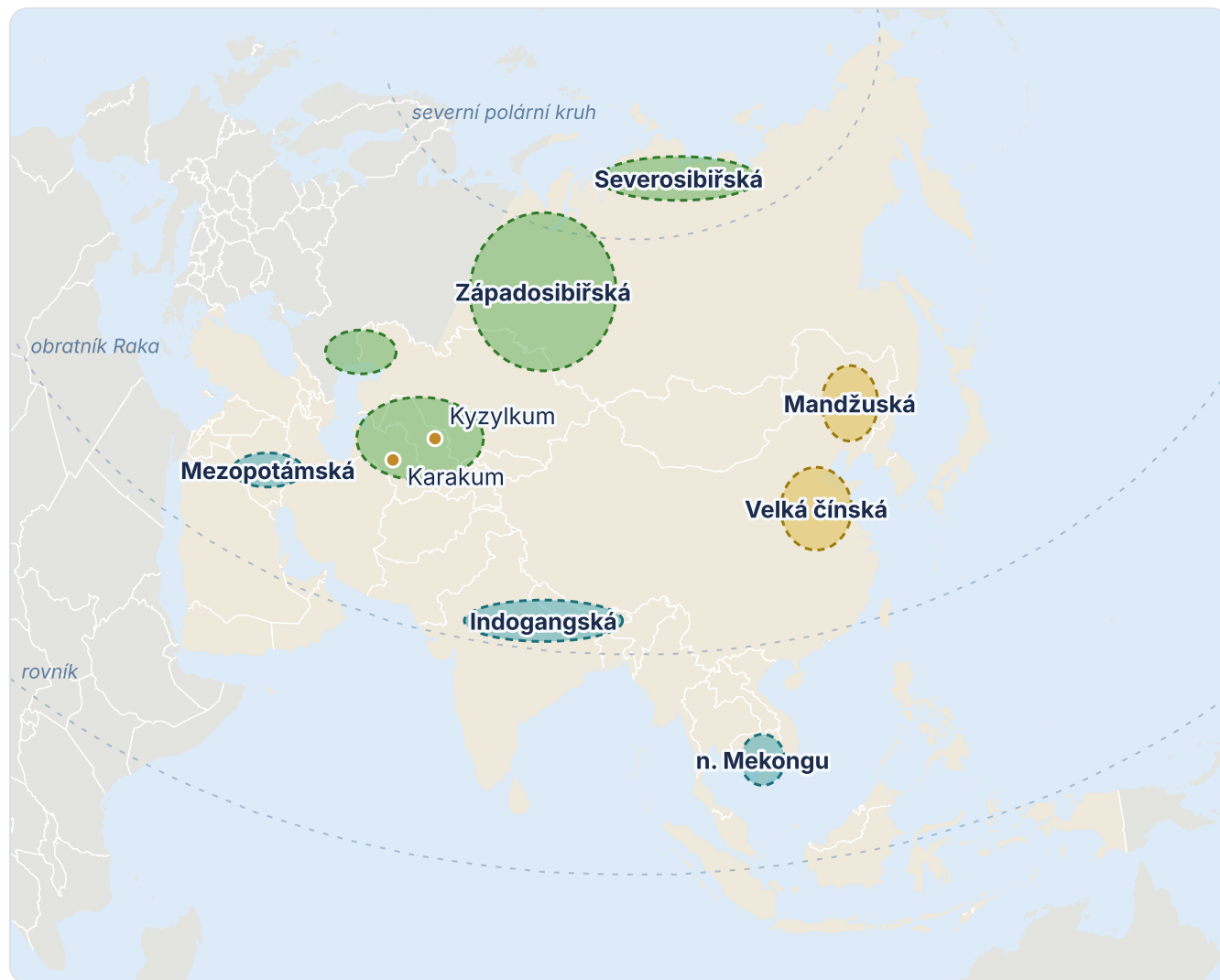
☐ Umím

Nížiny: deska, řeka, vítr

Každá nížina vznikla jedním ze tří způsobů: na staré desce, z říčních nánosů, nebo z větrem navátého prachu. Když víš, jak vznikla, víš o ní skoro všechno.

1 Nejdřív se podívej, kde to je

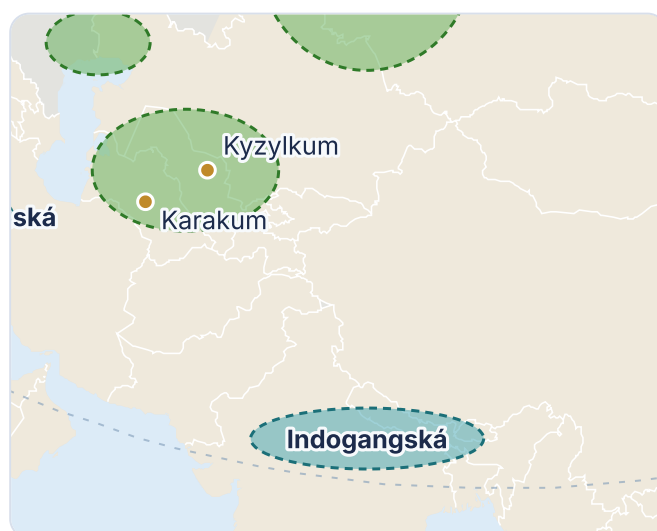
CELÁ ASIE

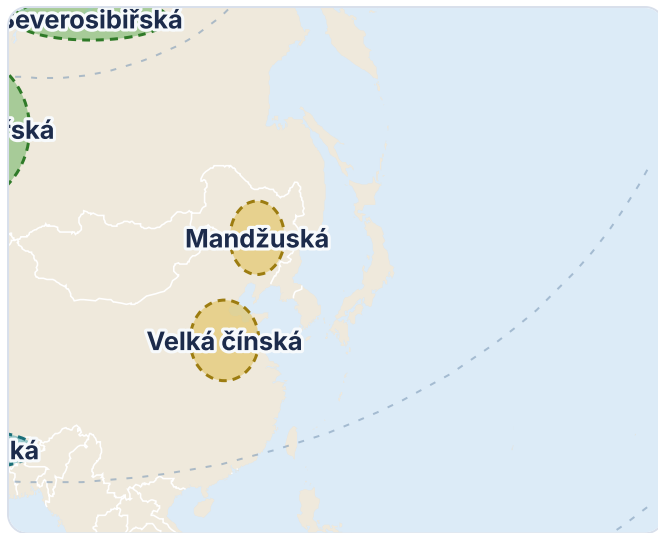
ZÁPAD

STŘED

VÝCHOD

1. na staré desce 2. zasypaly ji řeky 3. navál ji vítr

2 Pochop to krok po kroku

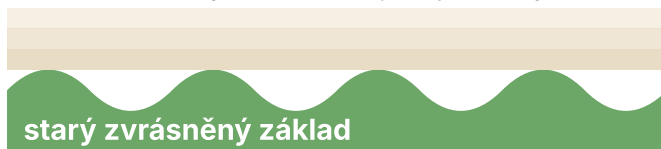
KROK 1/4

Asie je puzzle ze štítů

PROČ TO TAK JE

Asie nemá jedno pevné jádro. Poskládala se v **prekambriu** (prahorách) ze tří štítů jako puzzle. Na starý zvrásněný podklad se potom vodorovně ukládaly mladší usazeniny, vrstva na vrstvu jako palačinky.

mladší usazeniny – vodorovně jako palačinky

ZAPAMATUJ SI

- Asie **nemá jedno centrální jádro** (centrální štít)
- formovala se **spojováním štítů v prekambriu**: Sibiřský, Čínský & Indický
- většina nížin leží tam, kde byl starý zvrásněný základ překryt horizontálně uloženými mladšími usazeninami
- nížiny se dělí na 3 typy (další kroky)

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Ze kterých štítů a kdy se Asie poskládala?

KROK 2/4

Typ 1: nížiny na starých deskách

PROČ TO TAK JE

Říká se jim **tektonické a platformní roviny**. Vznikly na starých platformách a v pánvích, které pomalu klesají. Do pánve se v druhohorách a třetihorách ukládal materiál. Čím déle klesá, tím víc vrstev se v ní nahromadí.

Kryptodeprese = souš, která leží pod úrovní mořské hladiny.

Mořská transgrese = zvednutí hladiny moře, zaplavení a ústup vody zpět.

ZAPAMATUJ SI

- vznikly na **starých platformách** a v **klesajících tektonických pánvích**, materiál se usazoval v **druhohorách a třetihorách**
- Západosibiřská rovina**: klesající pánev, usazeniny mocné až 3–4 km, hodně ropy a zemního plynu, permafrost
- Turanská nížina**: pozůstatek pravěkého oceánu **Tethys**, povrch tvoří pozůstatky mořského dna (a vítr), pouště **Karakum & Kyzylkum**
- Kaspická nížina**: částečně leží pod úrovní mořské hladiny = **kryptodeprese**
- Severosibiřská nížina**: formovaná zaledněním a mořskou transgresí

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Co je kryptodeprese a kde ji v Asii najdeš?

KROK 3/4

Typ 2: nížiny, které zasypaly řeky

PROČ TO TAK JE

Říká se jim **aluvialní nížiny v tektonických prohlubních**. Před horami vznikla hluboká prohlubeň, takzvaná čelní hlubina. Řeky do ní nosily štěrk, písek a bahno z hor, až ji zasypaly. Říční nánosy jsou úrodné. Kde je dost jídla, žije hodně lidí.

ZAPAMATUJ SI

- čelní hlubiny postupně zasypané **fluviálními (říčními)** nánosy
- **Indogangská nížina**: původní mořský záliv zasypaný materiálem z hor, tektonicky nestabilní (naráží tam litosférická deska), hodně úrodná a zalidněná, podél řek **Ganga & Indus**, u Himálaje
- **Mezopotámská nížina**: tektonická propadlina mezi **Arabským štítem a Zagrosem**, vyplňovaná štěrky a písky říčního původu, od pradávna osídlená
- **nížina Mekongu**: v Zadní Indii, okolo řeky Mekong, intenzivní pěstování **rýže** (díky říčním nánosům)

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč je Indogangská nížina tak zalidněná?

KROK 4/4

Typ 3: nížiny z navátého prachu

PROČ TO TAK JE

Říká se jim **nížiny s dominantním eolickým podložím**. Eolický znamená větrný. Vítr navál jemný prach, kterému se říká **spraš**. Řeky ho pak přenesly a zarovnaly do roviny. Ze spraše vznikají velmi úrodné půdy.

ZAPAMATUJ SI

- **eolický** = větrný
- **Velká čínská nížina**: základ tvoří **spraše** (jemné prachovité sedimenty), řeky spraše přepravily a zarovnaly, řeky **Jang-c'-ťiang a Chuang-che**, úrodné půdy
- **Mandžuská nížina**: podobná Velké čínské nížině, ale kvůli mrazu není půda tak úrodná

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Co je spraš a ve které nížině tvoří základ?

3 Tahák na zapamatování

- **3 typy** = deska, řeka, vítr.
- **Typ 1, ZTKS**: Západosibiřská, Turanská, Kaspická, Severosibiřská.
- **Typ 2, „Indie, Irák, Indočína“**: Indogangská, Mezopotámská, Mekong.
- **Typ 3**: Čína a Mandžusko. **Krypto** = **skrytá**: Kaspická nížina je schovaná pod hladinou.

4 Vyzkoušej se

Test

Odpověz písemně a pak se zkontroluj v Řešení na konci. Co umíš, odškrtni.

1 Má Asie jedno centrální jádro? Jak se formovala a ze kterých štitů?

☐ Umím

2 Kde leží většina asijských nížin?

☐ Umím

3 Vyjmenuj tři typy nížin.

☐ Umím

4 Kde vznikly tektonické a platformní roviny a kdy se v nich usazoval materiál?

☐ Umím

5 Napiš čtyři fakta o Západosibiřské rovině.

☐ Umím

6 Pozůstatkem čeho je Turanská nížina a které pouště tam leží?

☐ Umím

7 Co je kryptodeprese a kde ji v Asii najdeme?

☐ Umím

8 Čím byla formovaná Severosibiřská nížina? Vysvětli pojem mořská transgrese.

☐ Umím

9 Jak vznikly aluviální nížiny?

☐ Umím

10 Napiš pět faktů o Indogangské nížině.

☐ Umím

11 Mezi čím leží Mezopotámská nížina a čím je vyplněná?

☐ Umím

12 Kde leží nížina Mekongu a co se tam pěstuje? Proč se tam daří?

☐ Umím

13 Co znamená „eolický“ a co je spraš?

☐ Umím

14 Které řeky protékají Velkou čínskou nížinou a co udělaly se sprašemi?

☐ Umím

15 Proč není Mandžuská nížina tak úrodná jako Velká čínská?

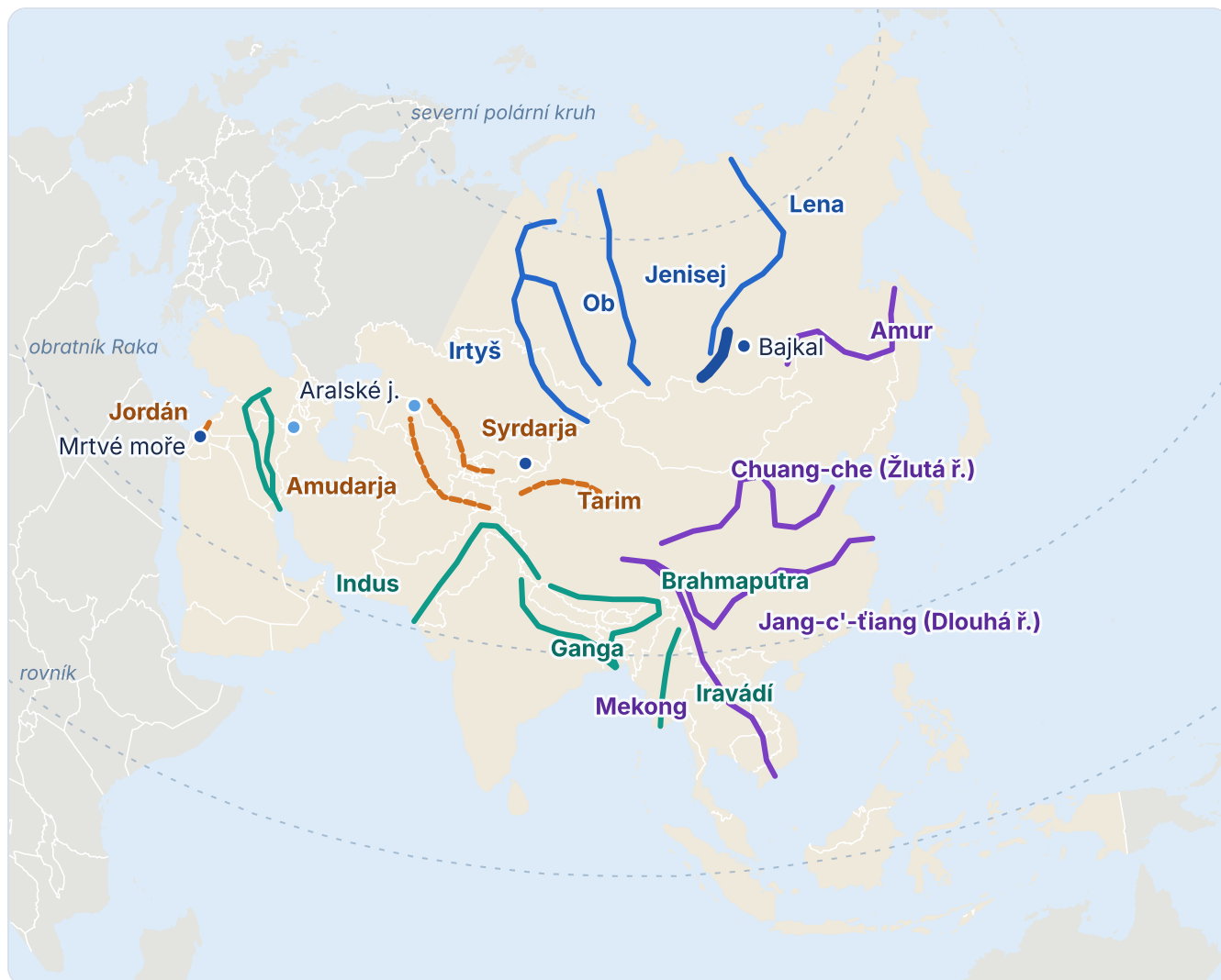
☐ Umím

Vodstvo: řeky jako paprsky

Hory jsou uprostřed Asie, takže řeky tečou do všech stran. Pomůžou ti dvě slova: **úmoří** říká, do kterého oceánu řeka teče, a **režim** říká, odkud bere vodu a kdy jí má nejvíc.

1 Nejdřív se podívej, kde to je

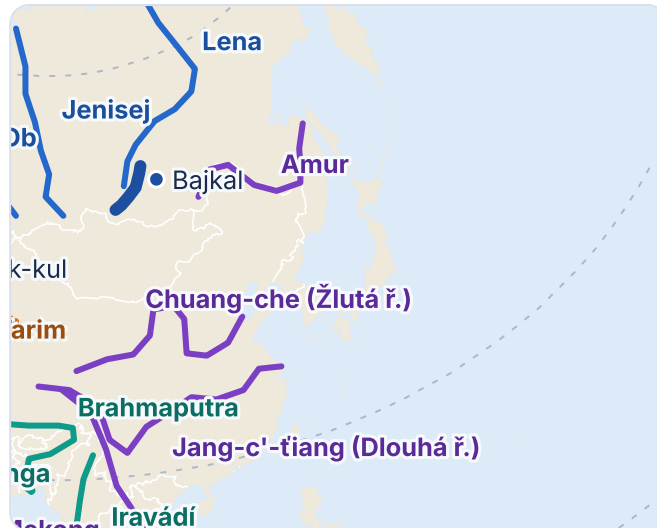
CELÁ ASIE

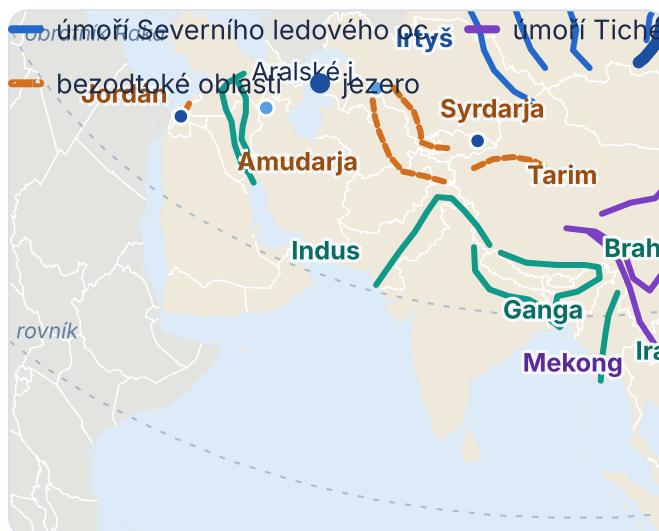
SEVER

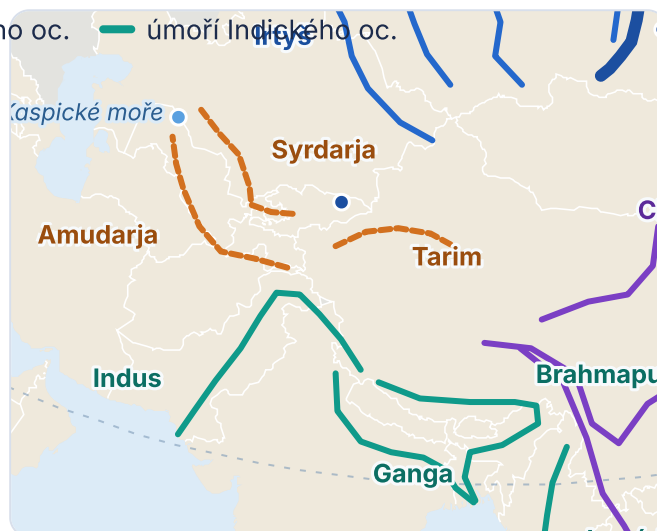
VÝCHOD

JIH

STŘED

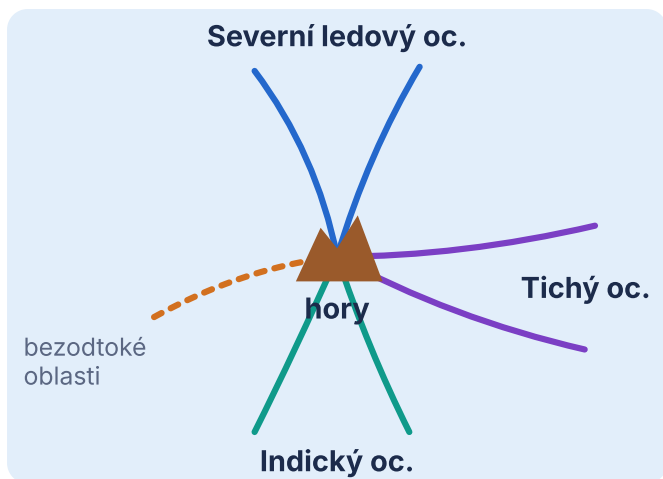
2 Pochop to krok po kroku

KROK 1/6

Řeky jako paprsky

PROČ TO TAK JE

Hory jsou uprostřed kontinentu, takže z nich řeky stékají do všech stran jako paprsky ze slunce. Některé ale k moři vůbec nedotečou.

ZAPAMATUJ SI

- **paprscité uspořádání řek** (kvůli horám)
- v Asii je hodně **bezodtokých oblastí**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

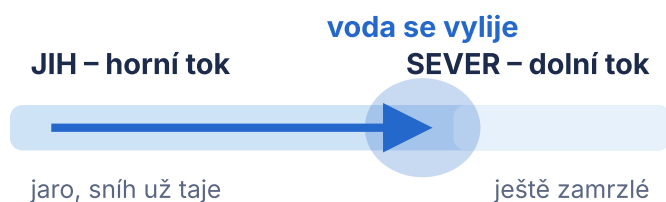
Proč mají asijské řeky paprscité uspořádání?

KROK 2/6

Sever: řeky ze sněhu

PROČ TO TAK JE

Sibiřské řeky berou vodu hlavně z tajícího sněhu, proto mají **sněhový režim**. Tečou od jihu k severu. Na jaře se oteplí nejdříve na jihu: horní tok roztaje, ale dolní tok na severu je ještě zamrzlý. Voda nemá kudy odtéct, a tak se vylije.

ZAPAMATUJ SI

- úmoří **Severního ledového oceánu**, **sněhový režim**
- řeky: **Ob, Lena, Jenisej, Irtyš**
- tok od jihu k severu
- na jaře roztává sníh na horních tocích dříve než dole → řeky se **vylévají**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč se sibiřské řeky na jaře vylévají?

KROK 3/6

Východ: řeky podle monzunu

PROČ TO TAK JE

V létě přijde monzun a přinese obrovské lijáky, řeky se rozvodní. V zimě je sucho a vody je málo. Průtok těchto řek proto během roku hodně kolísá.

ZAPAMATUJ SI

- úmoří **Tichého oceánu**, **monzunový režim Pacifiku**
- řeky: **Amur**, **Chuang-che** (Žlutá řeka), **Jang-c'-ťiang** (Dlouhá řeka), **Mekong**
- rozkolísanost průtoků způsobuje **letní asijský monzun**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč průtok řek v úmoří Tichého oceánu tolik kolísá?

KROK 4/6

Jih: ledovce a monzun

PROČ TO TAK JE

Tyto řeky pramení v nejvyšších horách. Na jaře je plný tající ledovce, v létě k tomu přidá vodu monzun. Mají tedy dva zdroje vody, a proto **kombinovaný režim**.

ZAPAMATUJ SI

- úmoří **Indického oceánu**, **kombinovaný režim**
- řeky: **Indus**, **Ganga**, **Brahmaputra**, **Iravádí**, **Eufkrat**, **Tigris**
- na jaře syceny **táním ledovců**, v létě se přidávají **monzunové lijáky**

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč mají řeky úmoří Indického oceánu kombinovaný režim?

KROK 5/6

Řeky, které nedotečou

PROČ TO TAK JE

Ve Střední Asii je sucho a horko. Řeka cestou ztrácí vodu, protože se vypařuje a vsakuje do písku. Někdy skončí ve slepém rameni, jindy úplně vyschne.

ZAPAMATUJ SI

- bezodtoké oblasti Střední Asie
- řeky: **Amudarja, Syrdarja, Tarim, Jordán**
- ztrácejí vodu **vypařováním a vsakováním**
- tvoří slepá ramena nebo vysychají úplně

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

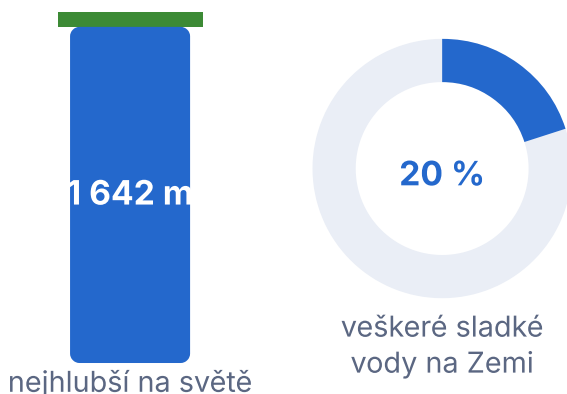
Co se děje s řekami v bezodtokých oblastech a které to jsou?

KROK 6/6

Jezera: zlomy a zbytky moří

PROČ TO TAK JE

Tektonická jezera vznikla, když se zemská kůra roztrhla a poklesla. Proto jsou hluboká a nejhlubší z nich je Bajkal. Druhou skupinu tvoří jezera, která jsou zbytkem něčeho staršího: buď po ledovcích, nebo po pravěkých mořích.

ZAPAMATUJ SI

- 2 typy jezer
- **tektonická** (vytvořená silami z nitra Země): **Bajkal, Issyk-kul, Mrtvé moře**
- **Bajkal**: nejhlubší na světě (**1 642 m**), asi **20 %** veškeré sladké vody na Zemi
- druhý typ (pozůstatky po ledovcích, zbytky pravěkých moří): **Aralské, Urmijské, Kaspické moře**

V sešitě druhý typ jezer nemá název. Zeptej se, jak se mu říká, a dopiš si ho.

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Jaké dva rekordy drží Bajkal?

3 Tahák na zapamatování

- **Sever, OLJI:** Ob, Lena, Jenisej, Irtyš. Sníh, na sever, na jaře povodně.
- **Tichý, AŽDM:** Amur, Žlutá (Chuang-che), Dlouhá (Jang-c'-ťiang), Mekong. Monzun.
- **Indický = 3 dvojice:** Indus + Ganga, Brahmaputra + Iravádí, Eufrat + Tigris. Ledovce + monzun = kombinovaný.
- **Bezodtoké:** Amudarja, Syrdarja, Tarim, Jordán.

4 Vyzkoušej se

Test

Odpověz písemně a pak se zkontroluj v Řešení na konci. Co umíš, odškrtni.

1 Jaké uspořádání mají asijské řeky a proč?

☐ Umím

2 Jaký vodní režim mají řeky úmoří Severního ledového oceánu a které to jsou?

☐ Umím

3 Kterým směrem tečou sibiřské řeky a proč se na jaře vylévají?

☐ Umím

4 Jaký režim mají řeky úmoří Tichého oceánu a které to jsou?

☐ Umím

5 Co způsobuje rozkolísanost průtoků řek v úmoří Tichého oceánu?

☐ Umím

6 Jak se česky říká řekám Chuang-che a Jang-c'-ťiang?

☐ Umím

7 Jaký režim mají řeky úmoří Indického oceánu, které to jsou a čím jsou syceny?

☐ Umím

8 Které řeky patří k bezodtokým oblastem Střední Asie a co se s nimi děje?

☐ Umím

9 Jak vznikla tektonická jezera a která to jsou?

☐ Umím

10 Napiš dva rekordy Bajkalu.

☐ Umím

11 Která jezera jsou pozůstatky po ledovcích nebo zbytky pravěkých moří?

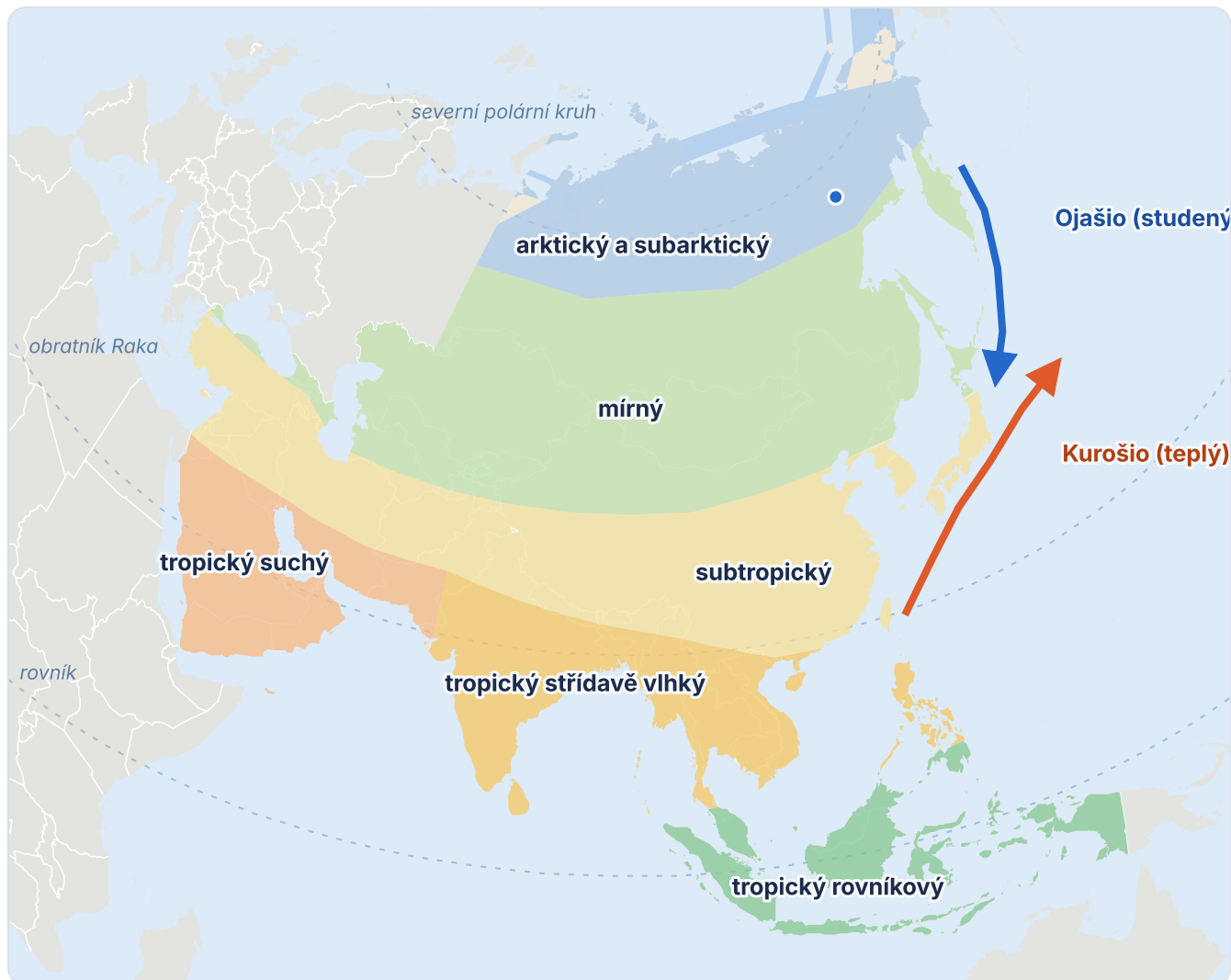
☐ Umím

Podnebí: kontinent, který dýchá

Proč je v Asii jinde mráz a jinde vedro? Rozhodují čtyři věci a k tomu monzun.

1 Nejdřív se podívej, kde to je

CELÁ ASIE

VÝCHOD

■ arktický a subarktický ■ mírný ■ subtropický ■ tropický suchý ■ tropický střídavě vlhký
■ tropický rovníkový

2 Pochop to krok po kroku

KROK 1/3

4 věci, které rozhodují o podnebí

PROČ TO TAK JE

Nejdůležitější je **kontinentalita**. Moře funguje jako termoska: v létě chladí a v zimě hřeje. Daleko od moře tahle termoska chybí, a proto jsou tam horká léta a mrazivé zimy.

ZAPAMATUJ SI

- **zeměpisná šířka**: Asie má všechny podnebné pásy severní polokoule, od rovníku (Indonésie) po severní polární kruh (Sibiř)
- **kontinentalita**: vzdálenost od oceánu, oceán (když je daleko) nevyrovnává teploty
- **reliéf**: nadmořská výška
- **oceánské proudy**: teplý **Kurošio** a studený **Ojašio** (u Kamčatky), oba u východního pobřeží

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Které 4 věci ovlivňují podnebí Asie?

KROK 2/3

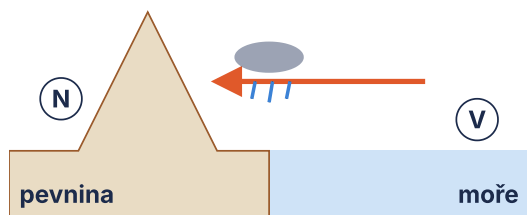
Monzun: kontinent, který dýchá

PROČ TO TAK JE

Pevnina se ohřívá i ochlazuje rychleji než moře, stejně jako písek na pláži a voda.

Teplý vzduch stoupá a nad teplým místem vznikne **tlaková níže (N)**. Studený vzduch klesá a vznikne **tlaková výše (V)**. Vítr vždy fouká z výše do níže. V létě proto fouká z moře na pevninu, v zimě obráceně.

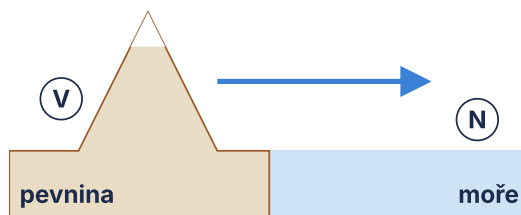
1. Letní monzun

Léto: pevnina teplejší → níže. Vlhký vítr z moře → na pevnině prší.

	PEVNINA	MOŘE
teplota	teplejší	chladnější
tlak	tlaková níže	tlaková výše
co se děje	prší	teplý vítr fouká na pevninu

2. Zimní monzun

Zima: pevnina chladnější → výše. Studený suchý vítr z pevniny na moře.

	PEVNINA	MOŘE
teplota	chladnější	teplejší
tlak	tlaková výše	tlaková níže
co se děje	studený vítr fouká na moře	–

ZAPAMATUJ SI

- **letní monzun:** pevnina teplejší + níže, moře chladnější + výše → teplý vlhký vítr fouká na pevninu → prší
- **zimní monzun:** pevnina chladnější + výše, moře teplejší + níže → studený suchý vítr fouká na moře

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Vysvětli letní monzun vlastními slovy.

KROK 3/3

Podnebné pásy od severu k jihu

PROČ TO TAK JE

Projdi pásy jako po žebříku od Sibiře až po Indonésii. U každého si nejdřív přečti, proč tam takové podnebí je.

Arktický a subarktický

severní Asie, Sibiř

Proč: je nejdál od rovníku a k tomu daleko od moře.

- extrémně dlouhé a mrazivé zimy
- hodně permafrostu
- stanice **Ojmjakon**: **-71,2 °C**, nejnižší naměřená teplota

Mírný

vnitrozemí a Střední Asie /
východní pobřeží

Proč: záleží na tom, jak daleko je moře.

- **kontinentální typ** (vnitrozemí a Střední Asie): horká léta, mrazivé zimy, sucho
- **monzunový typ** (východní pobřeží): vlhká léta, suché zimy

Subtropický

Malá Asie, Levanta /
východní Čína

Proč: na západě vládne Středomoří, na východě monzun.

- **středomořský typ** (Malá Asie, Levanta): horká a suchá léta, mírné a vlhké zimy
- **monzunový typ** (východní Čína): více srážek v létě

Tropický suchý

Arabský poloostrov

Proč: větry (pasáty) sem dorazí už bez vlhkosti.

- extrémní sucho a vysoké teploty
- vliv větrů (**pasátů**), které tu ztrácejí vlhkost

Tropický střídavě vlhký

Přední a Zadní Indie

Proč: prší jen tehdy, když fouká letní monzun.

- jasně definované období dešťů a sucha podle monzunů

Tropický rovníkový

jihovýchodní Asie
(Indonésie)

Proč: slunce je celý rok vysoko a všude kolem je teplé moře.

- celoročně vysoké teploty
- bohaté srážky (velká vlhkost)

Pozor na sešit: u arktického pásu je napsáno „extrémně dlouhé a mrazivé léto“. Správně je **zima**.

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč je na Arabském poloostrově takové sucho?

3 Tahák na zapamatování

- **4 příčiny, ŠKRP:** Šířka, Kontinentalita, Reliéf, Proudý.
- **Monzun = obrácení:** v létě z moře na pevninu (déšť), v zimě z pevniny na moře (sucho).

- Kurošio = K jako kamna (teplý), Ojašio = O jako oheň zhasl (studený).
- Ojmjakon $-71,2\text{ }^{\circ}\text{C}$ = nejnižší naměřená teplota.

4 Vyzkoušej se

Test

Odpověz písemně a pak se zkontroluj v Řešení na konci. Co umíš, odškrtni.

1 Které čtyři věci ovlivňují podnebí Asie?

☐ Umím

2 Od kterého místa po které zasahují podnebné pásy Asie?

☐ Umím

3 Co je kontinentalita?

☐ Umím

4 Jak se jmenují dva oceánské proudy u východního pobřeží a který je teplý a který studený?

☐ Umím

5 Vysvětli letní monzun.

☐ Umím

6 Vysvětli zimní monzun.

☐ Umím

7 Kde je arktický a subarktický pás a čím je typický?

☐ Umím

8 Která stanice drží rekord v nejnižší teplotě a kolik naměřila?

☐ Umím

9 Jaké dva typy má mírný pás, kde jsou a jak se liší?

☐ Umím

10 Jaké dva typy má subtropický pás, kde jsou a jak se liší?

☐ Umím

11 Kde je tropický suchý pás a proč je tam takové sucho?

☐ Umím

12 Kde je tropický střídavě vlhký pás a čím je typický?

☐ Umím

13 Kde je tropický rovníkový pás a jaké tam je počasí?

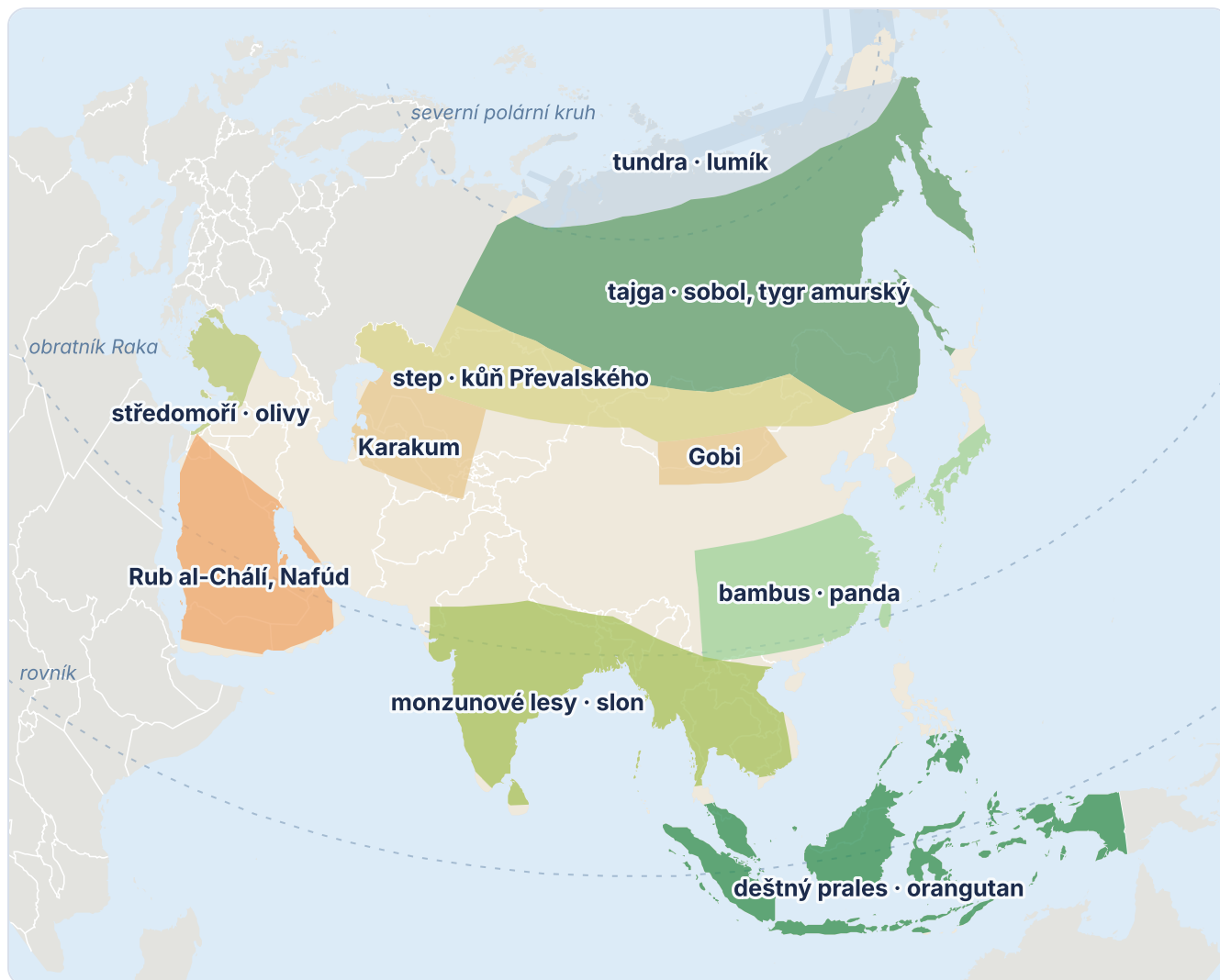
☐ Umím

Biomy: vlakem od tundry po prales

Biom je krajina s typickým podnebím, půdou, rostlinami a zvířaty. Jedno vyplývá z druhého: **podnebí → půda → rostliny → zvířata**. Pojed' vlakem ze severu na jih.

1 Nejdřív se podívej, kde to je

CELÁ ASIE

tundra taiga step poušť mírného pásu poušť tropického pásu
 středomořská subtropická vých. Asie monzunové lesy deštný prales

2 Pochop to krok po kroku

KROK 1/4

Studený sever: tundra a tajga

PROČ TO TAK JE

Na severu je zima a zmrzlá půda. Do **permafrostu** se kořeny nedostanou a léto je krátké, proto v tundře nerostou stromy. Voda nemůže vsáknout do zmrzlé půdy, takže je půda podmáčená a chudá. V tajze padá na zem jehličí a okyseluje půdu.

Polární pustiny & tundra

PODNEBÍ	dlouhé a mrazivé zimy, permafrost
PŮDA	chudé na živiny: GLEJE
ROSTLINY	mechy, lišejníky, 0 % stromů
ZVÍŘATA	liška polární, lumík, sob polární, medvěd polární

Tajga

CO TO JE	severský jehličnatý les
PÁS	mírný pás (extrémně kontinentální)
PŮDA	kyselé, málo úrodné: PODZOLY
ROSTLINY	modřín, smrk, borovice, jedle
ZVÍŘATA	medvěd hnědý, vlk, sobol, rosomák, tygr amurský

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Proč v tundře nerostou stromy a jaká je tam půda?

KROK 2/4

Suché vnitrozemí: stepi a pouště

PROČ TO TAK JE

Ve stepi každý rok tráva odumře a zetlí. Tak vzniká černá úrodná vrstva, **černozem**.

V poušti rostliny šetří vodou: trny místo listů znamenají menší odpařování, hluboké kořeny dosáhnou na vodu a dužnaté stonky ji uloží do zásoby.

Stepi

KDE	Střední Asie, Kazachstán, Mongolsko
PÁS	mírný pás
PŮDA	ČERNOZEMĚ, HNĚDOZEMĚ
ROSTLINY	travnaté porosty, byliny (kavyly, pelyňky)
ZVÍŘATA	kůň Převalského, sajga, svišť, sysel, orel stepní

Pouště & polopouště

KDE	Střední a jihozápadní Asie, suché oblasti
MÍRNÝ PÁS	GOBI, KARAKUM: chladné zimy
TROPICKÝ PÁS	RUB AL-CHÁLÍ, NAFÚD: pořád vedro
ROSTLINY	suchomilné a slanomilné; trny místo listů, hluboké kořeny, dužnaté stonky
ZVÍŘATA	velbloudi, štíři, fenek

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Jak jsou pouštní rostliny přizpůsobené suchu?

KROK 3/4

Teplý jih: subtropy, monzunové lesy, prales

PROČ TO TAK JE

Monzunové lesy v období sucha shodí listy, aby šetřily vodou. V pralese je teplo a mokro celý rok. Deště z půdy vymyjí živiny a zůstane červená hlína (**laterit**). Stromy rostou v patrech nad sebou a soutěží o světlo, tomu se říká **patrovitost**.

Subtropická krajina středomořská

PODNEBÍ	horká suchá léta, deštivé zimy
ROSTLINY	olivky, citrusy, cedry

Subtropická krajina východní Asie

KDE	Čína, jih Japonska
PODNEBÍ	deštivá léta, suché zimy
ROSTLINY	bambusové háje, čajovník
ZVÍŘATA	panda velká, makak

Opadavé monzunové lesy

TYPICKÉ	v období sucha stromy opadají
ZVÍŘATA	slon indický, kobra, tapír čabakový

Tropické deštné lesy

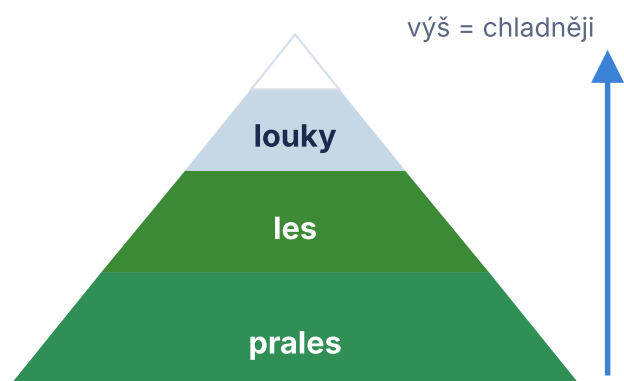
PODNEBÍ	hodně srážek
PŮDA	LATERITY A ČERVENOZEMĚ
TYPICKÉ	patrovitost pralesa

KROK 4/4

Hory: biomy nad sebou

PROČ TO TAK JE

Čím výš vystoupáš, tím je chladněji. Na jedné hoře tak můžeš projít několik biomů nad sebou, jako bys jel vlakem na sever.

ZAPAMATUJ SI

- vertikální stupňovitost:** se vzrůstající nadmořskou výškou klesá teplota a mění se úhrn srážek

ZKUS SI HNED (ŘEŠENÍ NA KONCI)

Co je vertikální stupňovitost?

3 Tahák na zapamatování

- **Půdy od severu k jihu:** gleje (tundra) → podzoly (tajga) → černozemě a hnědozemě (step) → laterity a červenozemě (prales).
- **Pouště:** Gobi a Karakum mají zimy, Rub al-Chálí a Nafúd vedro pořád.
- **Jedno zvíře na biot:** tundra lumík, tajga sobol, step sajga, poušť fenek, východní Asie panda, monzunový les tapír, prales orangutan.

4 Vyzkoušej se

Test

Odpověz písemně a pak se zkontroluj v Řešení na konci. Co umíš, odškrtni.

1 Jaké podnebí a jaké půdy jsou v polárních pustinách a tundře?

☐ Umím

2 Jaké rostliny a zvířata žijí v tundře?

☐ Umím

3 Co je tajga, v jakém je pásu a jaké má půdy?

☐ Umím

4 Jmenuj stromy a zvířata tajgy.

☐ Umím

5 Kde jsou stepy a jaké mají půdy?

☐ Umím

6 Co roste a co žije ve stepi?

☐ Umím

7 Popiš subtropickou středomořskou krajinu (podnebí a rostliny).

☐ Umím

8 Kde je subtropická krajina východní Asie a co tam roste a žije?

☐ Umím

9 Co je typické pro opadavé monzunové lesy a která zvířata v nich žijí?

☐ Umím

10 Jmenuj dvě pouště mírného a dvě pouště tropického pásu. Čím se liší?

☐ Umím

11 Jak jsou pouštní rostliny přizpůsobené suchu a která zvířata v poušti žijí?

☐ Umím

12 Jaké půdy jsou v tropických deštných lesích a co je patrovitost?

☐ Umím

13 Jmenuj rostliny a zvířata tropického deštného lesa.

☐ Umím

14 Co je vertikální stupňovitost?

☐ Umím

Řešení

Nejdřív odpovídej sám, teprve potom se podívej sem.

Kapitola 1: Asie: obr mezi světadíly

Zkus si hned (kroky)

1. 30 % souše a 60 % lidí.
2. Východní úpatí Uralu → řeka Emba → severní a západní pobřeží Kaspického moře → Kumomanyčská propadlina → Azovské moře → Černé moře → úžiny Bospor a Dardanely.
3. Příroda: litosférické desky, pohoří, řeky. Lidé: náboženství, kultura, jazyk, hospodářství.
4. Je uprostřed obrovské pevniny, daleko od moře, takže tam vlhkost nedorazí (aridita). Jsou tam pouště, polopouště a stepi a lidé se živí pastevectvím a těžbou fosilních paliv.

Test

1. 44,5 mil. km², tedy 30 % souše. Je to největší světadíl.
2. 4,9 miliardy, tedy 60 % světové populace. Je to nejlidnatější světadíl.
3. Suezský průplav a Rudé moře.
4. Beringův průliv.
5. Indický, Tichý a Severní ledový oceán.
6. Východní úpatí Uralu → řeka Emba → severní a západní pobřeží Kaspického moře → Kumomanyčská propadlina → Azovské moře → Černé moře → úžiny Bospor a Dardanely.
7. Podle fyzikogeografických podmínek (litosférické desky, pohoří, řeky) a podle společenských podmínek (náboženství, kultura, jazyk, hospodářství).
8. Drsné klima s velkými rozdíly mezi zimou a létem, hodně tajgy, permafrost, nízká hustota zalidnění, hodně zemního plynu, ropy a uhlí, těžba dřeva.
9. Trvale zmrzlá půda.
10. Aridita je oblast s malým množstvím srážek (sucho). Typická pro Střední Asii (pouště, polopouště, stepi).
11. Pastevectví a těžba fosilních paliv. Převládá islám.
12. Stýkají se tam tři světadíly. Je kolébkou křesťanství, židovství a islámu. Je to nestabilní oblast s mnoha konflikty.
13. Na indické desce, proto je jasně definovaná. Výrazný vliv monzunů, obří hustota zalidnění, hinduismus a islám.
14. Její ostrovy v Pacifiku leží v ohnivém kruhu. Žije tam spousta různých náboženství a etnik.
15. Hlavní ekonomické jádro Asie: Čína, Japonsko, Jižní Korea.

Kapitola 2: Pobřeží: cesta lodí kolem Asie

Zkus si hned (kroky)

1. Jsou mělká a studená, takže snadno zamrznou (9–10 měsíců v roce). Moře Laptěvů, Karské a Východosibiřské.
2. Je tam rozhraní litosférických desek. Deska Tichého oceánu se noří pod Asii a vzniká hluboký žlab.
3. Hranice, která oddělila rostliny a zvířata Asie od Austrálie.
4. Oba jsou součástí prastaré Gondwany, na rozdíl od východu Asie.

Test

1. Přední Indie, Arabský poloostrov, Malá Asie.
2. Cejlon, Maledivy (souostrovní), Kypr.
3. Na Cejlonu je Srí Lanka. Kypr leží v Asii, ale politicky patří k Evropě.
4. Jsou součástí prastaré Gondwany.
5. Převládá se jím ropa.
6. Severní mořská cesta.
7. Tajmyr, Jamal, Gydanský, Čukotský.
8. Nová země, Severní země, Novosibiřské ostrovy, Wrangelův ostrov.
9. Moře Laptěvů, Karské a Východosibiřské. Ledem jsou pokrytá 9–10 měsíců v roce.

10. Ob, Lena, Jenisej.
11. Kamčatka a Korejský poloostrov.
12. Tchaj-wan a Kurily. O Kurily se přou Rusko a Japonsko.
13. Je tam rozhraní litosférických desek.
14. Zadní Indie a Malajský poloostrov.
15. Velké Sundy, Malé Sundy, Filipíny. Je to nejrozsáhlejší souostroví na světě.
16. Sumatra, Jáva, Borneo, Celebes.
17. Hranice, která oddělila rostliny a zvířata Asie od Austrálie.
18. Singapur.

Kapitola 3: Pohoří: Indie narazila do Asie

Zkus si hned (kroky)

1. Indická deska se podsouvá pod Eurasijskou, a tak se zvedla Tibetská náhorní plošina. Průměr je 960 m n. m.
2. Himálaj (nejvyšší pohoří, Everest 8 848 m, klimatická bariéra), Karákoram (pásmové, Čogori), Kchun-lun-šan a Ťan-šan (ohraničují bezodtoké pánve, „Nebeské hory“), Hindúkuš (bariéra mezi Afghánistánem a Pákistánem).
3. Íránskou vysočinu Elburz (sever) a Zagros (západ). Anatolskou plošinu Pontské pohoří (sever) a Taurus (jih).
4. Mount Everest 8 848 m n. m., Elbrus 5 642 m n. m.
5. Sopky, příkopy a ostrovní oblouky.

Test

1. 960 m n. m., nejvyšší na světě. Hlavně kvůli Tibetské náhorní plošině.
2. Tlakem litosférických desek. Indická deska se podsouvá pod Eurasijskou.
3. Sopky, příkopy a ostrovní oblouky.
4. Sibiřský štít a Arabský štít (u něj Dekánská plošina).
5. Pohoří na malé oblasti, střed asijských velehor. Přezdívá se mu „Střecha světa“.
6. Nejvyšší pohoří světa, je tam Mount Everest (8 848 m n. m.), je to klimatická bariéra.
7. Elbrus, 5 642 m n. m.
8. V Karákoramu, hora Čogori. Karákoram je pásmové pohoří.
9. Kchun-lun-šan a Ťan-šan. „Nebeské hory“ je Ťan-šan.
10. Mezi Afghánistánem a Pákistánem.
11. Přirozené severní a západní ohrazení Íránské vysočiny.
12. Ze severu a z jihu Anatolskou plošinu v Malé Asii.

Kapitola 4: Nížiny: deska, řeka, vítr

Zkus si hned (kroky)

1. Ze Sibiřského, Čínského a Indického štítu v prekambriu.
2. Území pod úrovní mořské hladiny. Kaspická nížina.
3. Řeky (Ganga a Indus) ji zasypaly úrodnými nánosy z Himálaje. Je velmi úrodná, takže uživila hodně lidí.
4. Jemné prachovité sedimenty navátá větrem. Tvoří základ Velké čínské nížiny.

Test

1. Nemá. Formovala se spojováním štítů v prekambriu: Sibiřského, Čínského a Indického.
2. Na oblastech, kde byl starý zvrásněný základ překryt horizontálně uloženými mladšími usazeninami.
3. 1. tektonické a platformní roviny, 2. aluviální nížiny v tektonických prohlubních, 3. nížiny s dominantním eolickým podložím.
4. Na starých platformách a v klesajících tektonických pánvích. Materiál se usazoval v druhohorách a třetihorách.
5. Klesající pánev, usazeniny mocné až 3–4 km, hodně ropy a zemního plynu, permafrost.
6. Pravěkého oceánu Tethys. Povrch tvoří pozůstatky mořského dna (a vítr). Pouště Karakum a Kyzylkum.
7. Území, které leží částečně pod úrovní mořské hladiny. Kaspická nížina.
8. Zaledněním a mořskou transgresí. Transgrese = zvednutí hladiny moře, zaplavení a ústup vody zpět.
9. Jsou to čelní hlubiny, které byly postupně zasypány fluviálními (říčními) nánosy.

10. Původní mořský záliv zasypaný materiálem z hor; tektonicky nestabilní (naráží tam deska); velmi úrodná a zalidněná; podél řek Ganga a Indus; u Himálaje.
11. Je to tektonická propadlina mezi Arabským štítem a Zagrosem. Vyplňují ji štěrky a písky říčního původu. Je osídlená od pradávna.
12. V Zadní Indii kolem řeky Mekong. Intenzivně se pěstuje rýže díky říčním nánosům.
13. Eolický = větrný. Spraš = jemné prachovité sedimenty.
14. Jang-c'-ťiang a Chuang-che. Spraše přepravily a zarovnaly, takže jsou tam úrodné půdy.
15. Kvůli mrazu.

Kapitola 5: Vodstvo: řeky jako paprsky

Zkus si hned (kroky)

1. Kvůli horám uprostřed kontinentu, ze kterých řeky stékají do všech stran.
2. Tečou od jihu k severu. Na jihu sníh roztaje dřív, ale dolní tok na severu je ještě zamrzlý, takže voda nemá kudy odtéct.
3. Kvůli letnímu asijskému monzunu: v létě lijáky a povodně, v zimě sucho.
4. Na jaře je plný tající ledovce, v létě monzunové lijáky. Mají dva zdroje vody.
5. Ztrácejí vodu vypařováním a vsakováním, tvoří slepá ramena nebo úplně vyschnou. Amudarja, Syrdarja, Tarim, Jordán.
6. Je nejhlubší na světě (1 642 m) a obsahuje asi 20 % veškeré sladké vody na Zemi.

Test

1. Paprscité, kvůli horám uprostřed kontinentu.
2. Sněhový režim. Ob, Lena, Jenisej, Irtyš.
3. Od jihu k severu. Na jaře roztává sníh na horních tocích dříve než dole (dolní tok je ještě zamrzlý), takže se voda vylévá.
4. Monzunový režim Pacifiku. Amur, Chuang-che, Jang-c'-ťiang, Mekong.
5. Letní asijský monzun.
6. Chuang-che = Žlutá řeka, Jang-c'-ťiang = Dlouhá řeka.
7. Kombinovaný režim. Indus, Ganga, Brahmaputra, Iravádí, Eufrat, Tigris. Na jaře táním ledovců, v létě se přidávají monzunové lijáky.
8. Amudarja, Syrdarja, Tarim, Jordán. Ztrácejí vodu vypařováním a vsakováním, tvoří slepá ramena nebo úplně vysychají.
9. Silou z nitra Země. Bajkal, Issyk-kul, Mrtvé moře.
10. Nejhlubší jezero na světě (1 642 m) a obsahuje asi 20 % veškeré sladké vody na Zemi.
11. Aralské jezero, Urmíjské jezero, Kaspické moře.

Kapitola 6: Podnebí: kontinent, který dýchá

Zkus si hned (kroky)

1. Zeměpisná šířka, kontinentalita, reliéf (nadmořská výška) a oceánské proudy.
2. Pevnina se v létě ohřeje víc než moře, nad ní je tlaková níže, nad mořem výše. Vítr fouká z výše do níže, tedy z moře na pevninu, a přináší déšť.
3. Vanou tam pasáty, které sem přicházejí bez vlhkosti. Je to tropický suchý pás: extrémní sucho a vysoké teploty.

Test

1. Zeměpisná šířka, kontinentalita, reliéf (nadmořská výška) a oceánské proudy.
2. Od rovníku (Indonésie) po severní polární kruh (Sibiř). Jsou tam všechny pásy severní polokoule.
3. Vliv vzdálenosti od oceánu. Daleko od oceánu oceán nevyrovnává teploty, takže jsou velké rozdíly.
4. Kurošio je teplý, Ojašio je studený (u Kamčatky).
5. Pevnina je teplejší, je nad ní tlaková níže. Moře je chladnější, je nad ním tlaková výše. Teplý vlhký vítr fouká z moře na pevninu a prší.
6. Pevnina je chladnější, je nad ní tlaková výše. Moře je teplejší, je nad ním tlaková níže. Studený vítr fouká z pevniny na moře.
7. Severní Asie, Sibiř. Extrémně dlouhé a mrazivé zimy, hodně permafrostu.
8. Ojmjakon, -71,2 °C.

9. Kontinentální (vnitrozemí a Střední Asie): horká léta, mrazivé zimy, sucho. Monzunový (východní pobřeží): vlhká léta, suché zimy.
10. Středomořský (Malá Asie, Levanta): horká suchá léta, mírné vlhké zimy. Monzunový (východní Čína): více srážek v létě.
11. Na Arabském poloostrově. Vanou tam pasáty, které tu ztrácejí vlhkost. Extrémní sucho a vysoké teploty.
12. Přední a Zadní Indie. Jasně definované období dešťů a sucha podle monzunů.
13. Jihovýchodní Asie (Indonésie). Celoročně vysoké teploty a bohaté srážky (velká vlhkost).

Kapitola 7: Biomy: vlakem od tundry po prales

Zkus si hned (kroky)

1. Permafrost nepustí kořeny do hloubky a léto je krátké. Půdy jsou chudé na živiny, jsou to gleje. Rostou jen mechy a lišejníky.
2. Mají trny místo listů (méně odpařují), hluboké kořeny (dosáhnou na vodu) a dužnaté stonky (zásoba vody). Jsou suchomilné a slanomilné.
3. V období sucha stromy opadají, aby šetřily vodou. Žije tam slon indický, kobra a tapír čabrakový.
4. Se vzrůstající nadmořskou výškou klesá teplota a mění se úhrn srážek, takže se pásma krajiny střídají nad sebou.

Test

1. Dlouhé a mrazivé zimy, permafrost. Půdy chudé na živiny – gleje.
2. Mechy a lišejníky, žádné stromy (0 %). Liška polární, lumík, sob polární, medvěd polární.
3. Severský jehličnatý les v mírném pásu (extrémně kontinentální). Kyselé, málo úrodné půdy – podzoly.
4. Modřín, smrk, borovice, jedle. Medvěd hnědý, vlk, sobol, rosomák, tygr amurský.
5. Střední Asie, Kazachstán, Mongolsko; mírný pás. Černozemě a hnědozemě.
6. Travnaté porosty a byliny (kavyly, pelyňky). Kůň Převalského, sajga, svišť, sysel, orel stepní.
7. Horká suchá léta, deštivé zimy. Olivy, citrusy, cedry.
8. Čína a jih Japonska; deštivá léta, suché zimy. Bambusové háje, čajovník. Panda velká, makak.
9. V období sucha stromy opadají. Slon indický, kobra, tapír čabrakový.
10. Mírný pás: Gobi, Karakum – chladné zimy. Tropický pás: Rub al-Chálí, Nafúd – pořád vedro.
11. Jsou suchomilné a slanomilné, mají trny místo listů, hluboké kořeny a dužnaté stonky. Velbloudi, štíři, fenek.
12. Laterity a červozemě. Patrovitost = prales roste v několika patrech nad sebou. Je tam hodně srážek.
13. Týk, mahagon, eben, liány. Orangutan, levhart Diardův, tygr.
14. Se vzrůstající nadmořskou výškou klesá teplota a mění se úhrn srážek.

Zpracováno ze zápisu v sešitě (8 stran). Postup v kartičkách a odškrtnuté „Umím“ si pamatuje tento prohlížeč.